

OMUL CA LITERATURĂ. DES-AMINTIRI

CONSTANTIN NECULA

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Facultatea de Teologie „Sfântul Andrei Șaguna”

neculaconstantin@icloud.com /constantin.necula@ulbsiu.ro

Title: “Man as Literature. Recurring Memories”

Abstract. In the reading cultural openness, the human effort is the key to a de-construction that opens the source of knowledge. Can we only build libraries? Do we only read the book or also the author? The line of the book’s culture runs parallel to daily life or breaks the rhythm or tense knowledge. How do we build man-literature? Is knowledge an Oath in Gandhi’s meaning, a Covenant with a memory? And how does the dimension of human dignity evolve from reading into knowledge? We have no answer. However, we have a description of the interrogation process.

Keywords: literature; cultural communication; cultural profile bibliography; reading anthropology; cultural knowledge

Desigur că titlul ca și ideea centrală a gândului meu scris vine din parcurgerea cărții lui Ioan Groșan, *Lumea ca literatură. Amintiri*¹. Subscriu lui Alex. Ștefănescu. Ioan Groșan e în căutarea sufletului. Inclusiv a sufletului literaturii. Mi-a amintit de o spusă a lui Ghandi: „*A Vow is a purely religious act which cannot be taken in a fit of passion. It can be taken only with a mind purified and composed and with God witness*”². Trăim oare din miezurile de foc ale Bibliotecilor, memoria literaturii stă numai în literatură? Este literatura un Jurământ, un Legământ cu viața? Poate părea o forțare de context emoțional. Dar viața nu poate exista fără emoție, fără emoții. Incertitudinea asumării unor orizonturi din viață ține de emoția interioară ori de cea care îmbrățișează, asemeni unei anvelope de sens, intenția de supraviețuitor a omului ori se naște din neputința de a asuma totul. Cum devine *legea după care să existe* literatura din care își hrănești autonomia. Nu doar intelectuală. Cât de prețioase devin paginile lui Petru Creția în literatura care te face Om. Când meditează asupra demnității, dintre toate întrebările cărora le află răspunsul una îmi pare că ajută vieții mai mult decât toate: „*La ce are de rezistat individul ca să-și păstreze intactă demnitatea? La mistificare, dar discernământul ne face greu de amăgit. La ispitirea de bunuri, a căror acceptare reprezintă vânzarea de sine, cu demnitate cu tot. În sfârșit, la amenințări, dar, dacă este ceva aproape sinonim cu demnitatea, acel lucru este neînfricarea, adică*

¹ Ioan Groșan, *Lumea ca literatură. Amintiri*, Polirom, 2014, 176 p.

² *Quotes of Ghandi*, Published By Mahavir Publication, Jaipur (Rajasthan), s.a, p. 11.

aptitudinea de a suferi (fie și numai prin privațiune) și de a muri *in nomine dignitatis*.

Cine, măcar o dată în viață, nu a rezistat unei perfide tentative de mistificare sau unei spaime nu și-a luat încă măsura demnității sale. De aceea, putem întreba care sunt cele mai notabile virtuți pragmatice ale individului autonom. Una este *răbdarea*, sub care trebuie să înțelegem, corelându-le, atât *lipsa de precipitare*, buna așezare față de timp, sentimentul adânc al clipei potrivite, al prilejului favorabil, cât și *capacitatea de a suferi* fără a te grăbi să deznădăjduiești sau să te dai bătut. Deci, capacitatea de *a dura* și cea de *a îndura*. Cealaltă virtute poartă, în planul judecății, numele de *intransigență* (câtă vreme este vorba de esențial); este vorba de voința și puțința de a nu face compromisuri, de a nu te lăsa abătut din drum, de a nu-ți face libertatea și demnitatea negociabile. Virtutea aceasta mai poate fi văzută și din unghiul indisponibilității la domesticire și la dresaj, la faptul de a fi de *neîmblânzit* și îndărătnic în numele legii căreia, pentru că ai ales-o, i te supui. În numele primejdiei de a nu izbuti, așa cum exclamă Cioran, în *Demiurgul cel rău* (p.170): *De-am putea să ne facem de neumilit!*³. Poate de aceea devine important să descoperi locul tău în lecturile tale ca o des-amintire din ele, o des-vrăjire din retortele gândirii imediate și o așezare în gândirea pe termen lung. Este ceea ce leagă *relectura cărții* de ieșirea ei din actualitate⁴, o des-actualizare care te reasează în căutarea de viață și de moarte. Poate că nici o carte despre tehnologizarea vieții tale ori a morții nu te convertește la gândire ca o lectură a simplității ori complexității propriului suflet. Nu suntem toți oameni arhivă, precum celebrul Puiu Ozias din romanul lui Ion Vianu⁵, dar posedăm în propria dinamică a gândirii revolta pe non-sens, pe construcția unei republici a Absurdistanului în care alienarea devine simplă corelare între renunțarea la Legământ și fascia gândirii colective din care au fost smulse valorile congruente vieții.

Restaurările de sens se pot naște din lectură. Poate că merită citit eseuul lui T.S. Eliot despre Tradiție și talentul personal⁶ pentru a redimensiona platforma aproape artefact a gândirii genezei culturale a sensurilor culturii personale. De aici nevoia permanentă de des- amintire a literaturii citite pentru a o reasuma prin reflecție și vocația faptei. Cât e ușor înțelege viața astfel revenind mereu în lectură asupra unor personaje- poet, personaje-gând ori personaje-sfinți a căror viață poate să-ți reconstruiască contraforții propriei vieți. Am citi ceva mai târziu știu eu viața lui Bacovia⁷, a Zoricăi Lațcu⁸ ori remarca-

³ Apud Petru Creția, *Luminile și umbrele sufletului*, Humanitas, 2015, pp. 19-20.

⁴ Fenomen de interstițiu al gândirii excelent remarcat și analizat de către Matei Călinescu în *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Humanitas, 2017, 634 p.

⁵ Ion Vianu, *Arhiva trădării și a mâniei*, Polirom, ed. II-a, 2016, 554 p.

⁶ T. S. Eliot, *Tradiția și talentul personal*, în vol. Eseuri alese, Humanitas, 2013, pp. 34-42.

⁷ O lectură grea și lucidă, Agatha Grigorescu-Bacovia, *Bacovia. Viața poetului*, București, Editura pentru Literatură, 1962, descoperită îndată după vizitarea Casei Memoriale a poetului.

⁸ O sinteză recentă în Bogdan-Ioan Anistoroaei, *Zorica Lațcu, monahia poetă*. 1. Viața și opera. Recurs la dosarele CNSAS; 2. Lirica teodosiană-studii, Eikon, București, 2019, 113 p.

bilă viață a lui S. Juan de la Cruz scrisă de Pierre Lauzeral⁹. M-am topit lesne citind viețile unor sfinți ori a unor mistici pe care i-am întâlnit în anii din urmă în peregrinările prin cultura europeană occidentală. Dacă în ce privește Ortodoxia (indiferent de aria sa definită geografic- ierusalimiteană, greacă, arabă, rusă, sârbă ori bulgară etc- mi-a fost mai la îndemână deși cultura formală- în primă fază- a teologiei Patristice (Patrologia) am redescoperit-o prin volumele de Patristică ale lui Johannes Quasten ori sinteze patristice muncite în creuzetul academic catolic¹⁰), ceea ce m-a des-amintit pentru a mă așeza în memoria culturii lecturii au fost viețile Caterina de Siena¹¹, Bernardin da Siena¹² ori Teresa de Jesus¹³ (conciadina terestră și edenică a lui S. Juan de la Cruz), S. Angela de Foligno¹⁴ ori S. Luigi Maria da Monfort¹⁵, respirând recuperarea sufletească a unor

⁹ Pierre Lauzeral, *Giovanni della Croce. Quando l'amore segna un destino*, Ed. San Paolo, ed.III-a, 2001, 376 p.

¹⁰ Una dintre ele, remarcabilă, o reprezintă lucrarea coordonată de Manlio Sordi și Rocco Ronzani, *La predicazione nei Padri della Chiesa. Una Tradizione sempre attuale*, Lateran University Press, 2017, 272 p.

¹¹ Ca să îmi înțelegi entuziasmul am să mă explic. La Siena, într-o librărie cât două coperti de carte frumoasă, în complexul casei memorială și biserica Sfintei, am aflat trei volume fundamentale pentru a înțelege cea mai interesantă figură feminină a catolicismului: Raimondo da Capua, *Vita di Caterina da Siena. Legenda maior* (Paoline Editoriale Libri, 2013, 280 p), Fra'Tomasso da Siena detto „Il Caffarini”, *S. Caterina da Siena. Legenda minor* (Edizioni Cantagalli, Siena, 1998, 222 p) și Louis de Wohl, *La mia natura e il fuoco. Vita di Santa Caterina da Siena* (BUR Rizzoli contemporanea, Mondadori Libri, Milano, ed. XI, 2018, 399 p.). Apoi am descoperit și purtat spre suflet opera S. Caterina, cu adevărat un spirit restaurator și curajos al catolicismului. Cărți răsfoite dintâi pe banca din fața Sanctuarului casei Sfintei, în mireasma unei vecernii cuminți

¹² Figură marcantă a propovăduirii populare, Bernardin da Siena a devenit, din lectură și pelerinaj, prietenul multor gânduri didactice și proiecte omiletice. Am început admirând stema sa în picturile Basilicii Santa Croce din Firenze. Apoi am căutat cărți într-atât încât acum dispun de o mică bibliotecă pe tema vieții și opere sale. Aș nota ediția *Vita di S. Bernardino da Siena Propagatore nell'Ordine de'Minori . Defferita, ed illustrata con storico-critiche Annotazioni* dal Padre F. Amadio Maria da Venezia (...), in Venezia, MDCCXLV, apresso Andrea Poletti con licenza de'Superiori, e Privilegio (...), 329 p ori volumul legat de canonizarea sa, republicat în *Analecta Franciscana* (Tomus XVI, Nova Seria. 4), Il processo di canonizzazione di Bernardino da Siena (1445-1450), introduzione ed edizione a cura di Letizia Pellegrini, Frati Editori di Quarachi, Grottaferrata 2009, 623 p. Acestora se adaugă volume de studii, vieți dramatizate, studii asupra perioadei sienense în care-și desfășoară viața. Un transfer de viață, un soi de osmoză de la subiect la cititor care devine la rândul-i autor...

¹³ Cu remarcabila ediție Santa Teresa de Jesus, *Libro de la vida*, ed. VI-a, Editorial de Espiritualidad, Madrid, 2012, 489 p. Cartea conține și o remarcabilă bibliografie asupra edițiilor operelor Sfintei din Avila (Obras Completas-2128 p; Libro de las Fundaciones; Camino de Perfeccion; Las Morandas; Meditaciones sobre los Cantares. Exclamaciones; Epistolario; Comentario al Padre Nuestro și minunatul volum *Lira Mistica* (Poesias completas de Santa Teresa de Jesus y San Juan de la Cruz) toate editate de Ed. Rustica), introducerilor în viața Sfintei, viață, teologie și istorie. Izvor din izvor la Izvor.

¹⁴ Cartea sintetiză asupra vieții sale rămâne cea realizată de Teresa Bertoncello, *Angela de Foligno- „Dio, amore dell'anima”*, Citta Nuova Editrice, Roma, 1993, 215 p.

¹⁵ S. Luigi Maria de Montfort (1673-1716), *Opere I. Scritti spirituali*, Edizioni Monfortane, Roma, Roma, 1990, 1118 p, un maraton spiritual remarcabil în dinamica înțelegerii spiritualității umane.

modele vitale propovăduirii ca S. Francisc de Assisi¹⁶ ori S. Antonie de Padova¹⁷ (ori Lisboa, dacă vreți).

Copertile cărților au devenit cetățile în care au trăit și nu, nu e vorba de un ifos turistic dacă afirmi că după ce atingi zidurile Avilei, trăiești revelații de gând în Biblioteca Laurenziana ori în Biblioteca Basilicii Santa Croce (ambele în Florența), după ce te încânți de Toledo și participi pe viu la viața Basilicii S. Antonio de Padova ori a celei de la Praglia nu pierzi din identitate- inclusiv confesională- ci redescarci în nucleul tău empatic colecțiile omului ca literatură. Cum descoperind bibliografiile unui Miguel de Unamuno¹⁸ ori Antoine de Saint-Exupery¹⁹, viețile lui Paul Claudel²⁰ ori Emmanuel Levinas²¹, Rabbi Akiva²² ori memoria restartată prin suferință a lui Primo Levi²³ nu eșuezi în estuarul unui sincretism sceptic ci îți recompui nucleul de rațiune literară în jurul căruia să-și dezabuzezi cugetul și restaurezi conștiința universală a sensurilor. Nici una dintre figurile oamenilor-literatură nu anulează întâlnirea cu literatura din oamenii ce-i citești. Un text din Ileana Mălăncioiu²⁴ ori o lectură atentă a lui Aurel Dumitrașcu²⁵ te recompune uman, te repotrivește tiparului antropologic din care te-ai frământat. Între ele toate, asemeni unui mortar de înnoenire a limbii ce o străbați, câte o transcriere din slavonă ori

¹⁶ Pentru Sf. Francisc rămân fundamentale cele două volume de *Fonti Francescane* (vol. 1, Movimento Francescano, Assisi, 1977, 1796 p. și vol 2, Movimento Francescano, Assisi, 1977, 2827 p.) dar editorial țin enorm la volumul Fra Tommaso da Celano, *Vita di S. Francesco d'Assisi. Prima e seconda e Trattato dei Miracoli, traduzione di Fausta Casolini*, Edizioni Pozzuicola, S. Maria degli Angeli, Assisi, 1982, ed.IV-a, 573 p.

¹⁷ La S. Antonio este extrem de greu, ca și la S.Francisc să faci o selecție a cărților care te bucură. Pentru bibliografia publicată în Biblioteca Antoniana merită parcursă lista propusă de de Edizioni Messaggero di Padova, cuprinsă în volumul Così Parlava sant'Antonio. Brani scelti dai Sermoni, editor Giordano Tollardo, Edizioni Messaggero di Padova, Padova, 1999, pp. 237-239 ori excepționala ediție completă a operelor sale I Sermoni, traduzioni di p. Giordano Tollardo, ofmconv, ediția IV-a 2005, 1326 p. rodul muncii unui admirabil latinist și un cercetător istoric de adâncă documentare.

¹⁸ Julian Marias, *Miguel de Unamuno*, ESPASA-CALPE S.A, Madrid 1976, 262 p. prinsă cu vârful degetelor de pe taraba unui anticar în Santiago de Compostela.

¹⁹ Viața lui tâlcuită de Virgil Tănase în vol. *Antoine de Saint-Exupery*, Ed. Tracus Arte, București, 2019, 439 p.

²⁰ O frumoasă biografie realizează Flaminia Morandi, Paul Claudel. *Un amore folle per Dio*, Paoline Editoriale Libri, Milano, 2018, 285 p. (referințele bibliografice, pp. 279- 280, nu sunt altceva decât provocări de căutare-citare-evadare în cultură).

²¹ Salomon Marka, *Emmanuel Levinas. Viața și amintirea sa*, Ed. Hasefer, 2005, 380 p. în traducerea lui Andrei Banc și cu o largă bibliografie (pp. 373-380).

²² Minunatul volum al lui Barry W. Holtz, Rabbi Akiva. *L'uomo saggio del Talmud*, Ed. Bollati Boringheri, 2018, 203 p.

²³ Menționez că s-ar impune studierea operei sale fie și în ceea ce privește morala suferinței și dinamicii iertării, mai cu seamă în volumul lui Primo Levi intitulat *Cei aleși și cei damnați*, Ed. ART, 2019, 232 p. Pentru a înțelege contextul și din altă perspectivă merită amintit volumul lui Benito Bermejo, *Fotografal de la Mauthausen*, ed. Corint, 2020, 287 p.

²⁴ Amintesc pentru frumusețea discursului mărturisitor volumul Ilenei Mălăncioiu, *Am reușit să rămân eu însămi. Interviuuri 1996-2016*, Polirom, 2016, 235 p.

²⁵ Admirabilele *Caiete Maro* (vol.I, Cartea Românească, 2019, 576 p și vol. II, Cartea Românească, 2019, 553 p.) una dintre cele mai frumoase pagini de critică literară și de psihologia scriitorului sub comunism din cîte s-au scris vreodată.

chirilică a câte unui text, adâncirea în frumusețea scrierilor lui Dimitrie Eustatievici²⁶ ori a traducerilor patristice ale Episcopului de Buzău., Kesarie²⁷ recompun și retranspun efortul de a ieși din carte și a reintra în cultură. Să redescoperi gândirea de critică teatrală a lui Horia-Petra Petrescu²⁸ ori să reascuți, în singurătatea editării, textele lui Ion Broșu²⁹ ori Octavian Codru-Tăslăuanu³⁰ armonizează sensul desvrăjirii de lume cu acela al recepționării ei prin oamenii- literatură. În acest sens memoriile-jurnal ale Părintelui Sofian Boghiu³¹, ale lui Matei Călinescu în dialog cu Ion Vianu³² ori Jurnalul lui Matei Călinescu³³ vin să se acordeze, știu și eu, cu amintirile doamnei Maris Martini Facchini despre fratele său, Cardinalului Carlo Maria Martini³⁴. Ori, de ce nu, cu biografiile lui Bob Dylan³⁵, Messi³⁶ ori Ronaldo³⁷. Pentru că omul care asumă literatura ca verigă culturală a genezei proprii nemuriri poate să se ivească cititorului din toate colțurile lumii locuite și gândite.

Cred că una din marile reforme ale învățării în timpul de acum este redistribuirea lecturilor spre viață. Excluderea din bibliografiile universitare ori adolescentine a cărților pierdere-de- timp. Jumătăți de oameni antalogăți de jumătăți de oameni. Evitarea din cultura tinerilor a cărților supra-apreciate de critica unui curent sau altul se decontează în dimensiunea temporală a lecturii dar și în oferirea de modele - fracturate, eludate de interese care corodează demnitatea oamenilor-literatură. Des-amintirea de astfel de texte are un rol terapeutic, ba chiar expiator. În finalul interogării demnității ca virtute, amintită în deschiderea gândului nostru, Petru Creția așează și o aporie a demnității. Un soi de testament de om-literatură: „Care este cea mai teribilă aporie a demnității, momentului ei de cumpănă și îndoială? Să ai de ales între demnitatea ta și sufletul unui copil. Dar poate că aceasta

²⁶ Volumul *Dezvoaltele și tâlcuile Evangheliei a duminicilor, a sărbătorilor și a oareșcăroră zile*, Sibiu, 1790, (cota 409 în Biblioteca Bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului), publicat la 1790 la Sibiu devenind temă de recuperare în acest an -2020, dificil.

²⁷ Chesarie, Episcopul Buzăului (1784-1846) -*Cinci cuvinte ale Sfântului Părintelui nostru Grigorie Episcopul și Luminătorul Nissienilor (1838)*, ediție incredibil de frumos așezată la îndemâna lectorului, într-o românească ascunsă cu strălucire în chinuitele litere ale alfabetului chirilic.

²⁸ Merită amintită apariția lucrării sale *Viața și scrierile lui Ion Luca Caragiale*, trad. Prof. Maria Curtean, Ed. Armanis, 2020, 192 p., prima teză de doctorat asupra operei lui Caragiale (Leipzig, 1911), parte integrantă a unui demers de reeditare mai larg.

²⁹ O analiză a operei sale este și studiul nostru *Ioan Broșu (1886-1943): A Laic Preacher of the Gospel and Diplomat of Romania*. În *Transylvanian Review* (Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies), 2018, volumul XXVII, 3: 77-91

³⁰ Dintre toate operele sale, mare parte amintiri vii, volumul *Informații literare și culturale, 1903-1910*, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Kraft, 342 p. merită copleșită cu drag de lectură

³¹ Recentul *Jurnal*, Ed. Bizantină, 2019, 476 p.

³² Vol. *Amintiri în dialog. Memorii*, Humanitas, 2016, 509 p.

³³ Vol. *Un altfel de jurnal. Ieșirea din timp*, Ed. Humanitas, 2016, 477 p.

³⁴ Maris Martini Facchini, *L'infanzia di un Cardinale. Mio fratello Carlo Maria Martini. Ricordi e immagini di vita familiare*, Ed. Ancora, Milano, 2018, 167 p.

³⁵ Bob Dylan, *Cronica vieții mele. Volumul Întâi*, Humanitas Fiction, 2015, 282 p.

³⁶ Luca Caioli, *Messi – Povestea băiatului devenit legendă*, București, Preda Publishing, 2014, 287 p.

³⁷ Idem, *Ronaldo- Obsesia pentru perfecțiune*, București, Preda Publishing, 2014, 247 p.

este o falsă problemă sau una care nu are, până la urmă, până în adânc, nici o legătură cu demnitatea, dar de la meditare a căreia nici o gândire despre demnitate nu se poate sustrage. Dostoievski spune câteva lucruri grave despre aceasta în legătură cu răul din lumea. Dar voi cita o altă instanță: „El (Iisus) voia să spună... că adulții, părinții, cei bătrâni în păcat și în stare de păcat trebuie să fie gata și să vrea- de fapt chiar să fie dornici de asta- să sufere în orice moment pentru ca anume copii mici să vină la El fără spaime, fără frică, fără pată” și „însuși lucrul acela pentru care Nancy are să moară mâine dimineață ca să-l postuleze: că toți copiii mici, atâtea vreme cât sunt copii mici, vor trebui să fie intacti, nebântuiți de spaime, nesfâșiati, neatinși de teroare” (Faulkner, *Recviem*)”³⁸.

Ieșind din amintirile din cărți ne întoarcem în ethosul culturii imediate.

Ne mai este de folos lectura? Și când zic asta mă refer la cărți nu de pdf-uri ori link-uri culturale. Relația aceea vie, a somnului cu volumul de carte pe piept ca o teribilă împletitură de pâine și vin te ține în viață? Poate că a trecut vremea citirii cu lanterna sub plapomă – teribilul tunel de lumină primăvăritică în care ne-am plimbat personajele adolescenței și visele ei- dar efortul lecturii rămâne același. Des-amintirea de text pentru a-l rescrie propriei demnități, fără a ucide copilul din aura literelor. Omul este și literatură. Celulele sale vibrează la texte, plânge și râde omul, își plescăie buzele a satisfacție ori insatisfacție. Și când pleacă din lumea aceasta, oamenii rămași, privesc spre biblioteca sa și zic: Aici a locuit un Om. Și încep des-amintirea. Căci aducerea zdroabei lui îi îndispune, îi așează lipiți cotoarelor cărților ce-i cerată din rafturi. Abia murind omul intră în cărțile ce le-a citit. Locuiește acolo și speră ca undeva, cândva prin labirintul preocupărilor cotidiene o mână nevlăguită se va apropia, va lua cartea, va citi... Omul-literatură este un visător. Noaptea morții este pentru el o dimineață fără sfârșit.

Bibliografie / Bibliography:

Aa. Vv., *Bernardino da Siena (1445-1450)*, introduzione ed edizione a cura di Letizia Pellegrini, Frati Editori di Quarachi, Grottaferrata 2009,

Aa. Vv., *Fonti Francescane*, vol. 1, Movimento Francescano, Assisi, 1977. și vol 2, Movimento Francescano, Assisi, 1977.)

Aa. Vv., *Quotes of Ghandhi*, Published By Mahavir Publication, Jaipur (Rajasthan).

Anistoroaei, Bogdan-Ioan, *Zorica Lațcu, monahia poetă*, Eikon, București, 2019.

Bermejo, Benito, *Fotografal de la Mauthausen*, ed. Corint, 2020.

Bertoncello, Teresa, *Angela de Foligno- „Dio, amore dell'anima”*, Citta Nuova Editrice, Roma, 1993.

Boghiiu, Arhim. Sofian, *Jurnal*, Ed. Bizantină, 2019.

Caioli, Luca, *Messi-Povestea băiatului devenit legendă*, București, Preda Publishing, 2014.

Caioli, Luca, *Ronaldo- Obsesia pentru perfecțiune*, București, Preda Publishing, 2014.

³⁸ Petru Creția, op. cit, pp. 20-21. Nota editorului consemnează *Recviem pentru o călugăriță*, Univers, București, 1995.

Capua, da Raimondo, *Vita di Caterina da Siena. Legenda maior*, Paoline Editoriale Libri, 2013.

Călinescu, Matei *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Humanitas, 2017.

Călinescu, Matei, *Un altfel de jurnal. ieșirea din timp*, Ed. Humanitas, 2016.

Călinescu, Matei, Vianu, Ion *Amintiri în dialog. Memorii*, Humanitas, 2016.

Celano, da Fra Tommaso, *Vita di S. Francesco d'Assisi. Prima e seconda e Trattato dei Miracoli, traduzione di Fausta Casolini*, Edizioni Poziuncola, S. Maria degli Angeli, Assisi, 1982.

Chesarie, Episcopul Buzăului -*Cinci cuvinte ale Sfântului Părintelui nostru Grigorie Episcopul și Luminătorul Nissienilor, Buzău, 1838*

Creția, Petru, *Luminile și umbrele sufletului*, Humanitas, 2015.

Dumitrașcu, Aurelian, *Caete Maro*, vol.I, Cartea Românească, 2019/ vol. II, Cartea Românească, 2019

Dylan, Bob *Cronica vieții mele. Volumul Întâi*, Humanitas Fiction, 2015.

Eliot, T. S., *Tradiția și talentul personal*, în vol. Eseuri alese, Humanitas, 2013

Eustatievici, Dimitrie, *Dezvoaltele și tâlcuitele Evangheliei a duminicilor, a sărbătorilor și a oareșcăroră zile*, Sibiu, 1790.

Facchini, Maris Martini, *L'infanzia di un Cardinale. Mio fratello Carlo Maria Martini. Ricordi e immagini di vita familiare*, Ed. Ancora, Milano, 2018.

Grigorescu-Bacovia, Agatha , Bacovia. *Viața poetului*, București, Editura pentru Literatură, 1962.

Groșan, Ioan *Lumea ca literatură. Amintiri*, Polirom, 2014.

Holtz, Barry W., Rabbi Akiva. *L'uomo saggio del Talmud*, Ed. Bollati Boringheri, 2018.

Jesus, de Santa Teresa, *Libro de la vida*, ed. VI-a, Editorial de Espiritualidad, Madrid, 2012.

Lauzeral, Pierre, *Giovanni della Croce. Quando l'amore segna un destino*, Ed. San Paolo, ed.III-a, 2001.

Levi, Primo, *Cei aleși și cei damnați*, Ed. ART, 2019

Marias, Julian, *Miguel de Unamuno*, ESPASA-CALPE S.A, Madrid 1976.

Marka, Salomon *Emmanuel Levinas. Viața și amintirea sa*, Ed. Hasefer, 2005.

Mălăncioiu, Ileana, *Am reușit să rămân eu însămi. Interviuuri 1996-2016*, Polirom, 2016.

Montfort, de S. Luigi Maria (...), *Opere I. Scritti spirituali*, Edizioni Monfortane, Roma, Roma, 1990.

Morandi, Flaminia *Paul Claudel. Un amore folle per Dio*, Paoline Editoriale Libri, Milano, 2018.

Necula, Pr. conf. Univ. Dr. Constantin, *Ioan Broșu (1886-1943): A Laic Preacher of the Gospel and Diplomat of Romania*, în *Transylvanian Review* (Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies), 2018, volumul XXVII, 3: 77-91.

Petra-Petrescu, Horia, *Viața și scrierile lui Ion Luca Caragiale*, trad. Prof. Maria Curtean, Ed. Armanis, 2020.

Poletti, Andrea, *Vita di S. Bernardino da Siena Propagatore nell'Ordine de'Minori . Defferita, ed illustrata con storico-critiche Annotazioni dal Padre F. Amadio Maria da Venezia (...)*, in Venezia, MDCCXLV, apresso (...) con licenza de'Superiori, e Privilegio (...).

Siena, da Fra'Tomasso detto „Il Caffarini”, *S. Caterina da Siena. Legenda minor*, Edizioni Cantagalli, Siena, 1998.

Sordi, Manlio și Ronzani, Rocco (a cura di), *La predicazione nei Padri della Chiesa. Una Tradizione sempre attuale*, Lateran University Press, 2017.

Tănase, Virgil, *Antoine de Saint-Exupery*, Ed. Tracus Arte, București, 2019.

Tăslăuanu, Octavian-Codru, *Informații literare și culturale, 1903-1910*, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Kraft.

Tollardo, Giordano (a cura di), *Così Parlava sant'Antonio. Brani scelti dai Sermoni*, editor, Edizioni Messaggero di Padova, Padova, 1999.

Tollardo, p. Giordano Traduzione, a cura di), *I Sermoni*, ediția IV-a 2005.

Vianu, Ion, *Arhiva trădării și a mâniei*, Polirom, ed. II-a, 2016, 554 pg.

Wohl, de Louis, *La mia natura e il fuoco. Vita di Santa Caterina da Siena*, BUR Rizzoli contemporanea, Mondadori Libri, Milano, ed. XI, 2018.